

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ДПСУ НА ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОМУ РІВНІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF OFFICERS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE AT THE OPERATIONAL AND TACTICAL LEVEL OF MILITARY EDUCATION

Стаття присвячена проблемі підвищення якості професійної підготовки офіцерів прикордонної служби на оперативно-тактичному рівні. Розкрито актуальність запропонованої проблеми на основі аналізу статусу прикордонного відомства як соціального інституту українського суспільства. Виокремлено проблематику сучасної професійної підготовки офіцерів-прикордонників оперативно-тактичного рівня. Проаналізовано різноманітні наукові джерела від загального до часткового рівнів викладу проблеми. Охарактеризовано зміст ключових особливостей зазначеної вище професійної підготовки, таких як виокремлення низки спеціальностей; розроблення освітньо-професійних програм для підготовки офіцерів-прикордонників за певними спеціальностями (визначено зміст загальних, фахових та вибіркових компетентностей, програмні результати навчання, які враховують вимоги щодо євроінтеграційного курсу України, інтегрованого управління кордонами, готовність та здатність до виконання професійних обов'язків на посаді керівника органу охорони державного кордону); проектування навчальних планів, що містять блоки обов'язкового, військово-прикордонного та вибіркового компонентів (зміст навчальних дисциплін повинен забезпечити і розвиток, і формування знань, умінь та навичок, досвіду, здатностей задля забезпечення діяльності регіонального управління ДПСУ та механізованої бригади); формулювання вимог до науково-педагогічних працівників, котрі є відповідальними за якість підготовки офіцерів оперативно-тактичного рівня (підвищення педагогічної майстерності, сформованості високого рівня професійної компетентності, відповідності базової академічної освіти тим навчальним дисциплінам, які викладають офіцерам оперативно-тактичного рівня, володіння оперативною інформацією щодо функціонування ДПСУ, тобто відображення у змісті навчальних дисциплін тісного зв'язку між теорією та практикою); врахування у змісті професійної підготовки офіцерів-тактичного рівня сучасних загроз та викликів.

Ключові слова: офіцери-прикордонники, професійна підготовка, прикордонна служба, оперативно-тактичний рівень, вища військова освіта.

The article is devoted to the problem of improving the quality of professional training of border guards at the operational and tactical level. The urgency of the proposed problem is revealed based on the analysis of the status of the border department as a social institution of the Ukrainian society. The problems of modern professional training of border guards of operational and tactical level are singled out. Various scientific sources in the direction from the general to the partial level of the problem are analyzed. Describes the content of the key features of the above training: the selection of a number of specialties; development of educational and professional programs for the training of border guards in certain specialties (defined content of general, professional and selective competencies, program learning outcomes that take into account the requirements of the European integration course of Ukraine, integrated border management, readiness and ability to perform professional duties head of the state border protection body); designing curricula that contain blocks of mandatory, military-border and elective components (the content of disciplines should ensure the development and formation of knowledge, skills, experience, abilities to ensure the activities of the regional department and mechanized brigade); requirements are formulated for scientific and pedagogical workers who are responsible for the quality of training of operational and tactical level officers (improvement of pedagogical skills, high level of professional competence, compliance of basic academic education with those disciplines taught to operational and tactical level officers, possession of operational information on functioning is reflection in the content of academic disciplines of the close connection between theory and practice); taking into account in the content of professional training of officers-tactical level of modern threats and challenges.

Key words: border guards, professional training, border service, operational and tactical level, higher military education.

УДК 355.233.1: 355.457
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-1.3>

Білявець С.Я.,
докт. пед. наук,
заступник ректора (проектор)
з навчальної та наукової роботи
Національної академії Державної
прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Особистість, котра створює соціальну спільноту, що є основою соціуму, свідомо та несвідомо потребує задоволення екзистенційних потреб. Сутність цих потреб полягає у забезпеченні особистої та групової потреби у безпечному існуванні. У зв'язку з цим людина створила відповідні соціальні інститути, а саме правовий, політичний, правоохоронний та військовий. В українській соці-

альній системі вартій уваги інститут, який виконує функції щодо охорони та захисту державного кордону, а саме прикордонна служба. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) належить до фундаментальних утворень суспільства, тобто ефективність її функціонування впливає на стабільність соціальної системи, її цілісність, взаємозв'язок з іншими соціальними інститутами тощо. Для забезпечення успішних перетворень у

ДПСУ необхідно підготувати такі офіцерські кадри, які зможуть це завдання виконати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема підготовки офіцерів ДПСУ на оперативно-тактичному рівні впливає із загальнодержавної проблеми якості підготовки майбутніх фахівців будь-якої галузі в Україні. У цьому контексті проаналізовано наукові праці Н. Бібік [2], О. Глузмана [3], О. Овчарук [9], предметом дослідження яких були сучасні педагогічні технології у вищій освіті, реалізація компетентісного підходу, проблеми реформування змісту сучасної вищої освіти в Україні.

Необхідно зазначити, що військова вища освіта в Україні має потужний науковий фундамент, що засвідчують роботи Л. Балагур (підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону) [1]; О. Гончаренка (аналіз західної парадигми формування особистості військового професіонала) [4]; М. Голик (дослідження проблем формування вищої військової освіти в Україні у перші роки незалежності ХХ століття) [5]; Ю. Дем'янюк (формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів ДПСУ) [6]; О. Діденко (психолого-педагогічні чинники професійного навчання офіцерів управління органами охорони державного кордону) [7]; С. Дяков (методичні засади тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ) [8]. Список науковців, які вивчали різні проблеми, дотичні до вищої військової освіти, є невичерпним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність монографій, дисертацій та численних публікацій з питань підготовки офіцерів ДПСУ, відсутні напрацювання, присвячені аналізу змісту оперативно-тактичної підготовки офіцерів-прикордонників.

Мета статті. Метою статті є аналіз особливостей професійної підготовки офіцерів Державної прикордонної служби України на оперативно-тактичному рівні військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння змісту сформульованої у статті проблеми необхідно проаналізувати особливості професійної діяльності офіцерів ДПСУ на оперативно-тактичному рівні.

Зміст професійної діяльності офіцерів ДПСУ оперативно-тактичного рівня обумовлений її функціями, що відображені у законодавчих актах із визначеними професійними завданнями щодо охорони та захисту державного кордону.

Основним законодавчим документом є Закон України «Про державний кордон України», у якому чітко сформульовано зміст професійної діяльності прикордонників, їх завдання [10]. У професійній підготовці офіцерських кадрів оперативно-тактичного рівня усе це враховано.

1) Виокремлено спеціальності «Безпека державного кордону», «Філологія», «Право», «Правоохоронна діяльність», «Автомобільний транспорт», «Військове управління», «Національна безпека», «Публічне управління та адміністрування». Вибір спеціальностей для офіцерів оперативно-тактичного рівня зумовлений певними факторами, такими як вступ до магістратури офіцерів з уже сформованим професійним досвідом; оперативно-тактичний рівень, що є другим освітнім рівнем, який зобов'язаний забезпечити оперативно-тактичний рівень військового управління в ДПСУ.

2) Розроблено освітньо-професійні програми (далі – ОПП) для підготовки офіцерів-прикордонників за вищезазначеними спеціальностями. В ОПП визначено зміст загальних, фахових та вибіркових компетентностей, програмні результати навчання, які враховують вимоги щодо євроінтеграційного курсу України, інтегрованого управління кордонами, готовність та здатність до виконання професійних обов'язків на посаді керівника органу охорони державного кордону. Розвиток усіх компетентностей офіцерів оперативно-тактичного рівня вимагає використання досвіду Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО) та Європейського Союзу у сфері охорони кордону, інновацій у педагогіці, управлінні, законодавстві тощо.

3) Спроектовано навчальні плани, що містять блоки обов'язкового, військово-прикордонного та вибіркового компонентів. Офіцери-прикордонники оперативно-тактичного рівня є управліннями на посадах органів охорони державного кордону, тому зміст навчальних дисциплін повинен забезпечити і розвиток, і формування знань, умінь та навичок, досвіду, здатності задля забезпечення діяльності регіонального управління ДПСУ та механізованої бригади. У навчальних планах усіх спеціальностей запропоновано сучасні управлінські навчальні дисципліни (наприклад, «Наукові основи управління»), військово-прикордонні навчальні дисципліни («Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-службової діяльності» тощо), вибіркові навчальні дисципліни (зокрема, «Проектний менеджмент»).

4) Сформульовано вимоги до науково-педагогічних працівників, котрі є відповідальними за якість підготовки офіцерів оперативно-тактичного рівня. Сучасна освітня система перебуває у перехідному стані, і це проблема не лише України. Численні фактори – від формування Четвертої промислової революції до пандемії – вимагають переосмислення освітньої парадигми. З огляду на це роль викладача також зазнає у майбутньому змін. Навіть у сучасній вищій військовій освіті за доступності інформації та формування нового технологічного інформаційного простору науково-педагогічні працівники здійснюють передачу слухачам

(офіцерам оперативного-тактичного рівня) свого безцінного професійного та життєвого досвіду та власного суб'єктивного погляду на ті чи інші проблеми у світі. ДПСУ як державний інститут відчуває вплив сучасних технологій та окремих досягнень в інформаційно-комунікативній сфері, тому науково-педагогічним працівникам у вищому військовому навчальному закладі ДПСУ, а саме Національній академії ДПСУ, скеровані запити щодо підвищення їх педагогічної майстерності, сформованості високого рівня професійної компетентності, відповідності базової академічної освіти тим навчальним дисциплінам, що викладають офіцерам оперативного-тактичного рівня. Ще однією важливою вимогою до науково-педагогічних кадрів прикордонної академії є володіння оперативною інформацією щодо функціонування ДПСУ, тобто відображення у змісті навчальних дисциплін тісного зв'язку між теорією та практикою. На особливу увагу заслуговує проблема запровадження в освітній процес освітніх інновацій. Як засвідчує досвід західної освітньої системи у сфері підготовки фахівців сектору безпеки та оборони, провідною тенденцією є збільшення частки практичних навчальних занять, що дають змогу удосконалювати вміння та навички фахівця шляхом формування в них навіть рівня так званої професійної інтуїції та критичного системного мислення.

5) Останнім, проте не менш важливим фактором є врахування у змісті професійної підготовки офіцерів-тактичного рівня сучасних загроз та викликів, зокрема локалізації на Сході України військового конфлікту. Такий стан речей в історичному розвитку сучасної України справив відчутний вплив на сприйняття правоохоронних та військових формувань у суспільстві, трансформацію громадянського суспільства і, відповідно, перегляд змісту та підходів до реалізації вищої військової освіти в Україні.

Загалом необхідно зазначити, що соціальні, інформаційні та інтелектуальні розриви між поколіннями в сучасному світі скоротились, отже, пріоритетним завданням професійної підготовки майбутнього фахівця, зокрема офіцера-прикордонника оперативного-тактичного рівня, є формування в нього нового стилю мислення, здатності до гнучкої взаємодії з усіма суб'єктами професійного середовища, до сприйняття, аналізу та використання інформації.

Висновки. Таким чином, особливості професійної підготовки офіцерів-прикордонників оперативного-тактичного рівня зумовлені специфікою

їх професійної діяльності та трансформаціями в сучасному суспільстві. Задля розширення кола наукових пошуків варто звернути увагу на подолання консерватизму у вищій військовій освіті як характеристики пострадянської освітньої парадигми, окреслення чітких стратегій щодо впровадження інновацій в освітній процес тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балагур Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Хмельницький, 2015. 227 с.
2. Бібік Н., Єрмаков І., Овчарук О. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ : Пляда, 2005. 120 с.
3. Глузман О. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 51–60.
4. Гончаренко О. Західна парадигма формування особистості військового професіонала (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» ; Харківський університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба. Харків, 2008. 20 с.
5. Голик М. Формування вищої військової освіти в Україні (1992–1998 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 20.02.22 «Військова історія» ; Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2000. 20 с.
6. Дем'янюк Ю. Формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» ; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.
7. Діденко О. Психолого-педагогічні чинники професійного навчання офіцерів управління органів охорони державного кордону. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2015. Вип. 738 : Педагогіка та психологія. С. 37–44.
8. Дяков С. Методичні засади тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (загальновійськові та військово-спеціальні дисципліни)» ; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія / заг. ред. О. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
10. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. Зі змінами ; ост. ред. 9 черв. 2013 р.